فاشیسمی نوێ لە ئەوروپادا.. ئەکرەم سەعید

هەڵبژاردنی پەرلەمانی ئەوروپا لەم ڕۆژانەدا: لە ٦-٩ی حوزەیرانی ٢٠٢٤ بەڕێوە دەچێت، کە ئەنجامەکەی وا چاوەڕوان دەکرێ ئەحزابی ڕاستڕەوی توندڕەو زۆربەی دەنگەکان بەدەست دەهێنن. لە ڕاستیدا پێش ئەم هەڵبژاردنەش، چەند ساڵێکە ئەحزابی ڕاستڕەوی توندڕەو جەماوەریان لە زیادبووندایە.

مارکس و ئەنگلس لە مانیفێستی کۆمۆنیسمدا نوسیبوویان:(با چینە دەست ڕۆشتوەکان لە ترسی شۆڕشی کۆمۆنیزمی سەرتاپایان بێتە لەرزین)، بەڵام لە جیهانی ئەمڕۆی سەردەمی سەرمایەداری دڕندەدا، وێنەکە تەواو پێچەوانە بۆتەوە، چونکە لە ترسی شێتەکەی و دڕندەیی چینی برجوازی و دارو دەستەکەی، لە سوپاکەی و ئەو گشت بزووتنەوەو ڕێکخراوە مرۆق کوژانەی لە نموونەی داعش و ڕاسیزمی نوێ،، هتد، زۆربەی مرۆقایەتی سەرتاپایان هاتۆتە لەرزین و لە ترس و تۆقاندا دەژین. ئێستاکە ئەو تارماییەی بەسەر سەری ئەوروپادا دەسووڕێتەوە، تارمایی کۆمۆنیستی نییە، بەڵکە تارمایی فاشیسمی نوێیە. ئەمڕۆکە زیاتر لە سەدەیەک، دوای سەرهەڵدانی قەیرانی گەورەی ساڵانی ١٩١٤-١٩٤٥، کە ئەنجامەکەی: فاشیسم لە ئیتالیا، ناسیسم لە ئەڵەمانیا، دەوڵەتی ئیستبدادی لە روسیا و جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی بوو؛ ئەمە شاهیدی گەڕانەوەی لە ناکاوی شەڕ و فاشیزمین لە بەشێکی زۆری جیهاندا.

بەڕای مارکسیسمەکان فاشیزم لە بنەڕەتدا پەیوەستی بە سەرمایەدارییەوە هەیە. بۆ نموونە "ڕێنتۆن" دەڵێ:(فاشیزم تایبەتمەندییەکی دووبارەبووەوەی سەرمایەداریی مۆدێرنە)، و "نیوکلیوس" نووسیبووی:(فاشیزم پێش هەموو شتێک ئایدۆلۆژیایەکە کە پیشەسازی مۆدێرن دروستی کردووە). هەروەها "ڕۆبن" لەسەر نازییەکانی ئەڵەمان ڕای وایە کە:(فاشیسم بە پشتیوانی دارایی سەرمایەداری مۆنۆپۆلی مۆدێرن چەکدار کرا، و دیکتاتۆرییەکەی خۆی لە ڕێگەی نوێترین تەکنیکی پڕوپاگەندە بۆ کۆکردنەوەی جەماوەر، وە بە سەرکوت سەپاندی بەسەر کۆمەڵگەدا، و شەڕەکانی بە تێکەڵەیەکی ترسناک لە وردبینی سەربازی و بوێری سیاسی بەڕێوە دەبرد. فاشیزمی ئەڵەمانی بە گەیشتن بە دەسەڵات هێماکانی هێزە ئارییە کۆنەکانی زیندووکردەوە ،، ئەستێڕەی بتپەرستی "خوێن و خاک"ی بڵاودەکردەوە. لە سەرەتاوە تا کۆتایی دژە شۆڕشی سەرمایەی دارایی ئەڵەمانی، خۆی

بە جلوبەرگی سەردەمی تاریکەوە ڕازاندەوە.) – ١/ فاشیزم لە ئەڵمانیا – ڕۆبن بلیک/١٩٧٥- بەشی یەکەم.

دیاردەی بە جەماوەربوونی (ڕاستڕەوی توندڕەو یان ڕاسیسم و فاشیسمی نوێ) چەند پرسیارێک دەخاتە بەردەممان:

- جیاوازی بنکەی جەماوەری و ئەستێرەکانی فاشیسمی پێشوو لەتەک فاشیسمی نوێ لە چیدایە؟!.
- ئایا جارێکی دی نازیسم و فاشیسم دەتوانن ڕۆڵی گەورە بگێڕن، و لە تەواوی وڵاتانی سەرمایەداری ڕۆژئاوادا بێنە سەر حوکم؟ کە دیارە ئەمەش بە کۆمەکی باڵێکی بۆرژوازەکان مەیسەر دەبێ، کە لەسەر حیسابی لیبراڵ و چەپی بۆرژوازەکان، ڕاستڕەوی توندڕەو دەنگ دەهێنێ و بەرزدەبێتەوە بە لوتکەی دەسەڵات: واتە هەمان سیناریۆی ساتەوەختی قەیرانی پێش جەنگی جیهانی دووەم، گەرچی کەمێ ئەمڕۆکە دیکۆری شانۆی سیاسی جیهان گۆڕاوە.
- ئایا دەسەڵاتی فاشیسمی نوێ کارەساتی کۆکوژی هاوشێوەی هۆلاکۆست، بەڵام ئەمجارە بە “کۆکوژی چەپ و موسڵمانەکان و کەمایەتییەکان” دووبارە دەکاتەوە؟!.

بنکەی جەماوەری فاشیسمی نوێ

لێرەدا بەکورتی باسی سێ لە مارکسییەکان دەکەین کە شرۆڤەیان بۆ بنکەی جەماوەری فاشیسم کردووە:

١/ “ئەنتۆنیۆ گرامشی” لە ساڵی ١٩٢١، پێنج ساڵ پێش دەستگیرکردنی لەسەر دەستی هێزەکانی مۆسۆلینی، دەنووسێت:(چینی “وردە بۆرژوازی” کە لە هەموو وڵاتانی سەرمایەداریدا هەن، ئەم چینە بنکەی جەماوەری فاشیزمە). واتە بەڕای گرامشی بنکەی پشتیوانی فاشیستەکان لەو کاتانەدا چینی وردە بۆرژوازی بوو، نەک چینی کرێکاران.

٢/ “کلارا زێتکین” لە وتارێکدا ساڵی ١٩٢٣، کە بە کۆمینترن پێشکەشی کرد، ڕای وایە کە (هەڵگرانی فاشیزم کاستێکی بچووک نین، بەڵکو کۆمەڵایەتی فراوانن). واتە بەڕای زێتکین بنکەی جەماوەری فاشیزم تەنها چینی وردە بۆرژوازی نییە، بەڵکە تەنانەت چینی کرێکارانیشە. وە دەیگووت:(تەنها کاتێک تێبگەین کە فاشیزم کاریگەرییەکی وروژێنەر و زاڵی بەسەر جەماوەری بەرفراوانی دانیشتوواندا هەیە، ئەوکات دەتوانین بەرەنگاریی ببینەوە.) – کلارا زێتکین (خەبات دژی فاشیزم)- ئەم ڕاپۆرتەی خوارەوە لە ٢٠ی حوزەیرانی ١٩٢٣ دراوە بە

پلینۆمی سێیەمی دەستەی ب□□و□بەری ئینتەرناسیۆنالی کۆمۆنیست./ ٢٠

/٣ ترۆتسکی پشتیوانی جەماوەری بۆ فاشیزم لە (وردە بۆرژوازی و چینی ناوەڕاستی نوێ؛ پیشەوان و دوکاندارە بچووکەکانی شارەکان، بەرپرسە بچووکەکان، کارمەندان، کارمەندانی تەکنیکی، ڕۆشنبیران، جووتیارە هەژارەکان) پێک دێت. وەک “دانیال گێرین” کە سۆسیالیستێکی شۆڕشگێڕی فەرەنسییە، و لەژێر کاریگەریی ترۆتسکیدا بووە، دەڵێ “وردە بورژوازی “ناخوازن بۆرژوازی گەورە وەک چینێک لەناوببەن”، بەڵکو ” ئەوان حەزدەکەن خۆیان ببنە بۆرژوازی گەورە”. بەڵام وردە بورژوازی بێ توانا بوو لە پەیڕەوکردنی سیاسەتی سەربەخۆ، هەرچەندە فاشیزم “لەسەر پشتی وردە بورژوازی سەرکەوت بۆ دەسەڵات”.

بەڕای من هاوڕێیان (گرامشی، زێتکین، ترۆتسکی) بۆ ئەو کاتەی خۆیان، خاڵی دروستیان نووسیووە، بەڵام بۆ سەردەمی سەرمایەداری ئێمە زۆرتر ڕۆشن بۆتەوە کە جگە لە چینی وردە بۆرژوای، لەمڕۆکەدا چینی کرێکاران بنکەێکی جەماوەری فاشیسمی نوێن. ئەمەش لەلاێک ئاکامی گەشەی ئابووری سەرمایەدارییە لە نێو کۆمەڵگەی زۆرێک لە وڵاتانی سەرمایەداری ڕۆژئاوادا، کە لەچاو ساڵانی١٩٠٠- ١٩٤٠ ڕێژەی (جوتیاران و خاوەن پیشەییەکان) کەم بۆتەوە.

چینەکان و ڕاسیسم لە سوید

پێتەر لارشۆن بڕوای وایە:{کرێکاران لەوە ترسیان هەیە کە پەناهەندەکان هەڕەشە دروست کەن لەسەر جێگاوشوێنی کۆمەڵایەتیان؛ واتە جێگایان بگرنەوە لە کارداو بێکاریان کەن. بەڵام چینی مامناوەند کە جێگاوشوێنی کۆمەڵایەتی بڵندیان هەیە، هیچ ترسێکیان نییە لەم هەڕەشەیە.}.

لە ڕاستیدا ئەمە ناوەڕۆکی نامەی دکتۆراکەی “میکایل سق□نسۆن”ە، کە لەژێر ناونیشانی (چۆن چینایەتی جیاوازی دروست دەکات) نووسیبووی. لارشۆنیش لە ئەنجامی لێکۆلینەوەێک لەتەک چەندەها کرێکاران و چینی مامناوەند گەیشتۆتە ئەم ئەنجامگیریە. هەڵبەتە ئەوەی چەند ساڵێک کاری کردبێ، یان ژیابێ لە سوید یان هەر ووڵاتێکی دی ئەوروپا، ئەنجامگیریەکەی لارشۆنی بەلاوە دروستە.

هەڕەشە لەسەر جێگای کۆمەڵایەتی مەرج نییە بە تەنها هاتنەخوارەوەی ئاستی کرێ بگرێتەوە، چونکە لە هەندێ

وڵاتانی سەرمایەداری ڕۆژئاوادا بڕی کرێ بۆ کارەکان بە یاسا و کۆنتراکتی سەندێکا دیاریکراوە، بۆیە جیاوازی ڕەنگی پێستی مرۆڤەکان و کەلتور ڕۆڵی نییە لێرەدا.
هەروەها بەڕای "لارشۆن" چینی مامناوەند(دادوەرەکان، دکتۆرەکان، پارێزەرەکان، ئەفسەری سوپاو دەزگا ئەمنیەکان، هونەرمەندەکان، شارەزایانی بواری تەکنەلۆجی) ترسیان لەوە نییە بەهۆی پەناهەندەکانەوە کارەکانیان لە دەستبدەن، و جێکاو شوێنی کۆمەڵایەتیان بێتەخوارەوە.

بەڕای من ئەم تۆلێرانسی چینی مامناوەندە کە هێشتا پەناهەندەکان هەڕەشە نین لەسەر جێگاوشوێنی کۆمەڵایەتیان بەهۆی بڵندی مەقامی کارەکانیان، لەتەک هاتنەناوەوەی نەوەی نوێی پەناهەندەکان کە لەو وڵاتانە لە دایک بوون و گەورە بوون بۆ نێو باڕازی کار، و بە هۆی گەشەی تەکنەلۆجیاوە، ئەم بێ خەمی و تۆلێرانسەی چینی مامناوەند هەروا وەک خۆی نامێنێ.
ئەما کرێکارانی جۆری پیشەی ئاسایی ئەو ترسەیان هەر ئێستا هەیە. لێرەوە ئەم دڵەڕاوکێیە ئابوورییە، مەیلی بەشی خوارەوەی چینی کرێکارانی وڵاتانی دایک زیاتر بەرەو ڕاسیسم پاڵ پێوە دەنێ. بۆ نموونە: لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ساڵی (٢٠١٩)، ڕێژەی٦٠% دەنگەکان کە ترەمپ بەدەستی هێناوە، لە نێو چینی کرێکاری ئەمەریکییەوە هاتووە.- (سەنتەری توێژینەوەی – ساڵی ٢٠١٩).
بێگومان هۆکاری زیادبوونی مەیلی بەشی خوارەوەی چینی کرێکارانی وڵاتانی دایک بەرەو ڕاسیسم تەنها هۆکاری کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکە هۆکاری فکری ڕۆڵی گەورە دەبینێ لەم نێوەدا. بڵاوبوونەوەی فکری ڕاسیسم، فکری (ترس لە بێگانە – الإکزینوفوبیا Xenophobia / ترس لە ئیسلام – Islamophobia) لە وڵاتانی سەرمایەداری ڕۆژئاوادا، ڕۆڵی گەورەیان بینیوە لە زیادکردنی جەماوەری ڕاسیسمەکان.
زیادبوونی مەیلی چینی کرێکاران بەرەو ڕاسیسم هۆکاری ئابووری خۆی هەیە کە سیستەمی سەرمایەداری سەرچاوەیەتی، بەڵام ئیدۆلۆژیستە بۆرژوازەکان هۆکاری جیاوازی ڕەگەزو کەلتوری بۆ دادەتاشن تا سەرچاوەی سەرمایەداری پەردەپۆش کەن. واتە کرێکارانی وڵاتی دایک ڕقیان لە کرێکارانی پەناهەندە دەبێتەوە لە ترسی لە دەستدانی کارەکانیان. وەک لە ئێران بە چاوێکی نزم سەیری کرێکارانی ئەفغانی دەکرێ، و

لە توركیا ڕاسیستانە مامەڵە لەتەک كرێكارانی سوریا دەكرێ، كرێكارانی پۆلۆنی و سربی بێزراون لە بەرچاوی كرێكارانی ئەوروپیدا، گەرچی لە نێوان ئەو خەڵكەدا جیاوازی ئاینی و ڕەنگی پێست نییە. بەڵام نووسەرانی بۆرژوازی تێزی ململانێی كەلتور یان ململانێی شارستانی دەهێنە نێوان كە لە ڕاستیدا هیچ بایەخێكی ڕاستەقینەی نییەو گەمەێكی سیاسییە بزووتنەوە فاشیەكانی بۆرژوازی دەیكەن بۆ فریودانی خەڵكی.
هۆكاری ڕاستەقینەی كەمبوونی كاری ئاسایی لە ئەوروپادا پەناهەندەكان نین، بەڵكە گەشەی تەكنەلۆجیا و گواستنەوەی كارگەكانە بۆ وڵاتانێ كە ئاستی كرێ و باج تێیدا نزمە و بازاڕی گەورەیان هەیە.
بەهۆی نزمی هۆشیاری سۆسیالیستی لە نێو ڕیزەكانی كرێكاراندا ڕق و كینە و دووبەرەكی دەكەوێتە نێوان چینی كرێكاران، و هەر بەشێک لە چینی كرێكاران دەچێتە ژێر هەژموونی ئایدۆلۆژیای بۆرژوازیێک؛ یان ئایدۆلۆژیای ڕەگەزپەرستی و ئاینی مەسیحی سیاسی یان ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی، و بەمە دەسەڵاتی بۆرژوازی لەسەر خۆیان زیاتر دەكەن.
لەم ساتەی كە ئەوروپا لە قەیران و پشێویدا دەژی، و خۆی ئامادە دەكات بۆ جەنگ لەتەک ڕوسیا، ئیدی هێزی پۆلیس و ئاسایشی ئاسایی، و ئەحزابی لیبڕال و چەپی بۆرژوازی لەتەک پەرلەمانێكی بێ ئیعتبار، ناتوانن كۆمەڵگە لە دۆخێكی سەقامگیردا ڕابگرن و ئامادە بە جەنگی كەن، بۆیە نوخبەی جەنگی دەسەڵاتی بۆرژوازی ستافی حوكمڕانی دەگۆڕێ، ئیدی نۆرەی ڕژێمی فاشیستییە بێتە سەر شانۆ، و ڕۆڵی خۆی بگێڕێ.

“كریستۆف ڤاندرایەر” لە پارتی یەكسانی سۆسیالیستیی لە ئەڵمانیا دەڵێ:-
(چۆن ئەتوانرێت شكست بە پارتی ڕاستڕەوی توندڕەوی (AfD) بهێنرێت؟
دوا بەدوای ئاشكراكردنەكانی كۆبوونەوەیەكی نهێنی نێوان بەرپرسانی پارتی [ئەڵتەرناتیڤ بۆ ئەڵمانیا(AfD)] و نوێنەرانی بازرگانییەكان سەبارەت بە پلاندانانیان بۆ دەركردنی بەكۆمەڵی ئەو خەڵكانەی كە پێشینەی كۆچبەریان هەیە، سەدان هەزار كەس لە سەرانسەری ئەڵمانیا دژی سیاسەتە ڕاستڕەو و نامرۆڤەكانی پارتی ئەڵتەرناتیڤ ڕژانە نێو شەقامەكان و خۆپیشاندانیان سازكرد. (پارتی یەكسانی سۆسیالیستیی) پێشوازی لەم ناڕەزایەتی گردبوونەوانە ئەكات.

بەڵام نابێت هەر تەنها دژ بە ئەڵتەرناتیف (AfD) بێت، بەڵکو ئەبێت بەرامبەر سەرجەم ئەو حکومەتە بێت کە بەرنامەی فاشیستەکان لەخۆئەگرێ و ڕێگایان بۆ خۆش ئەکات.
کۆبوونەوە نهێنییەکە نیشانی دا کە پلانەکانی دیکتاتۆرییەت و دیپۆرتکردنەوەی بەکۆمەڵ تا چەند چوونەتە پێش. (AfD) پارتێکی فاشیستە کە درێغی لە جێبەجێکردنی ئەم پلانانە ناکات. پەیوەندییەکی نزیکی بە تۆڕە تیرۆریستییە ڕاستڕەوە بەشومارەکانی ناو دەزگاکانی پۆلیس و سوپا و خزمەتگوزارییە نهێنییەکانەوە هەیە، کە خۆیان بە “ڕۆژی X” ئامادە ئەکەن کە ئەیانەوێت نەیارانی سیاسی و کۆچبەران کۆبکەنەوە و بیانکوژن. بەڵام مەترسییەکە تەنها لە (AfD)ەوە نایەت. لە هەموو جیهاندا پارتە ڕاستڕەوە توندڕەوەکان گەشە ئەکەن و حکومەتەکان پەنا بۆ شێوازە دڕندەییەکانی سەرکوتکردنی سیاسی ئەبەن و تادێت بڕەوی پێ ئەدەن. .
حکومەتە ڕاستڕەوە توندڕەوەکان، وەک حکومەتەکانی مەلۆنی لە ئیتاڵیا یان میلای لە ئەرجەنتین، جیاوازییەکی زۆریان لەگەڵ حکومەتە “دیموکرات”ەکانی وەک جۆ بایدن یان ئۆلاف شۆڵزدا نییە هەموویان هەنگاوی دڕندانە دژی پەنابەران ئەگرنەبەر و خۆیان بۆ شەڕی بەرفراوان چەکدار ئەکەن، سەرکوت و پێشێلکردنی ئازادی ڕادەربڕین بڕەو پێ ئەدەن.

سەرچاوە:

How can the far-right Alternative for Germany be beaten? – 19 January 2024 – Christoph Vandreier

سەرچاوەکان:

١/ Fascism in Germany. Robin Blick 1975 – Chapter I: The Roots of German Reaction

٢/ Clara Zetkin – The Struggle Against Fascism / The following report was given June 20, 1923, to the Third Plenum of the Executive Committee of the Communist International.

٣/ هەوڵدان بۆ جێگاوشوێنی کۆمەڵایەتی ڕاسیسم دەبزووێنێ – پێتەر لارشۆن / Statusjakten driver fram rasismen

Petter Larsson läser en avhandling, som slår hål på myten om den toleranta medelklassen – Aftonbladet /Publicerad

2020-07-28

٤/ بەشێک لە کتێبی ژیاننامەی “دیدیە ئێریبۆن – گەڕانەوە بۆ ڕیمس”، کە لەنێو شتەکانی تردا باس لە هۆکارەکانی سەرکەوتنی پۆپۆلیزمی ڕاستڕەو دەکات لەنێو دەنگدەرانی چینی کرێکار لە فەرەنسا. هەروەها وتاری (لە چینایەتییەوە بۆ ڕەگەز) لە سایتی (فلاممان ١٢ی تەمموزی ٢٠١٨). بەڵگەکان ئاشکرای دەکەن کە پۆپۆلیزمی ڕاستڕەو لە ئەوروپا و ئەمریکادا پشتیوانییەکی بەرچاویان لەنێو کرێکاراندا بەدەستهێناوە.

باڵادی شادی و هەڵگەرانەوەی تێروانینەکان.. ڕانانی: بەکر ئەحمەد

ناوی کتێب: باڵادی شادی، چیرۆکە شیعر
نووسینی : چاوە/ فاتیح شیخ
چاپخانەی هانا سوید
ڕانانی: بەکر ئەحمەد

سەفەر یانی ئازادکردنی غوربەتە لە زیندانەکانی گەڕەکەکدا و
نیشتەجێکردنی ئەوە لە گەڕەکی بێ ماڵیدا
یانی بەکارکردنی “بادی خۆش مروور”ە وەک پۆستەچی بۆ پەنجەی
“بینەرە”ی مەیلەک
سەفەردەکرێ گەورەکردنی وێنەی نیشتیمان وهەڵواسینی بە بە دیواری
ناو ماڵەوە
یان بچووککردنەوەی وێنەی گۆی زەوی و هەڵواسینی بە بە لای
پەنجەرەی نیگاوە
فێربوونی کچەکەمە بە وتنی: بە بڕوای من
ڕەوینەوەی ترسی ژنەکەمە لەهەڕەشەکانی دەستی تەڵاق
سەفەر دەکرێ ونبوونی دەمووچاوی باوکێک بێت و
دروستبوونی دەیەها دەمووچاوی دیکەی باوک بێت.

بەشێک لە قەسیدەی: “سەفەر و باپیرەم و کچەکەم” بەکر ئەحمەد

لە ناو "لێکۆڵینەوەکانی کەچ"دا دەربڕینێک هەیە پێی دەوترێت "ئەکولتوراسیۆن". چەمکەکە بە کورتی باس لە نیگای ئینسانی کەچکردوو دەکات بە ژیان لەناو دوو ژینگەی کولتوریدا و دوو ڕەهەند لە خۆ دەگرێت.
یەکەمییان: چەندە ئینسان دەستدەگرێت بە پێوەر و بەها کولتورییەکانی خۆیەوە و دەستبەرداریان نابێت.
دوومیشییان: چەندە ئینسان دەیەوێ لە پەیوەندییەکی دانەبڕاودا بێت لە ناو بەها و پێوەرە کولتورییەکانی کۆمەڵگای نوێدا.
ڕەنگە دەموچاوی "جانوس" کە یەکێک لە پەیکەرە یۆنانییە کۆنەکانە باشترین دەربڕینێک بێت بۆ ئەم قەیشانە ڕۆحی و دووکەرتبوونە ناوەکییەی ئینسانی کەچکردوو. پەیکەرەکە سیمای ئینسانێکی هەیە کە خاوەنی دوو دەمووچاوە. پشت لە یەک. ئینسان لە هەمان کاتدا پێش و پاشی خۆیشی دەبینێ. لە دەخی کەچدا، بوونی نیگایەکە لەسەر ڕابردوو و هاوکاتیش نیگایەک لە ئایندە. ڕاگرتنی ئەم باڵانسە و بەئاگابوون لەوەی کە نیگا دەکرێت چۆن ڕابگیرێت، دەکەوێتە سەر هەڵبژاردنی ئەو ستراتیژیانەی کە کەسی کەچبەر دەکرێ هەڵیانبژێرێت.

ئەکولتوراسیۆن وکەچ

لای " بیری"، پرۆسەی ئەکولتوراسیپن دەکرێ چەند ئاراستەیەک بە خۆیەوە بگرێت وەک ستراتیژییەکی هەڵبژێردراو لەلایەن کەسی کەچکردووەوە.
یەکەمیان: خۆجیاکردنەوە. لەم ستراتیژییەدا کەسی کەچکردوو، بەها و پێوەرە کولتورییەکانی گرووپی خۆ لە پێش هەموو شتێکەوە دادەنێت و هیچ پەیوەندییەکی دینامیکی لەگەڵ کۆمەڵگای نوێ و بەهاکانیدا پێکناهێنێت. بەشیکی بەرچاوی کۆمەڵگای کوردی دەرەوەی وڵات ئەم دۆخە بەسەر دەبەن و دەربڕینی: ئێمە کوردین و ترادیسیۆنی کوردی و بەها کۆمەلایەتییە کوردییەکان دەپارێزین، باشترین دەربڕینێکی ئەم دۆخەیە.
دووەمیان: تواندنەوە یان ئەسیمیلاسیۆن. لەم ستراتیژیەدا، کەسی کەچکردوو، هەموو پردە کولتوری وبەها ترادیسیۆنییەکانی نێوان خۆی وکۆمەڵگای یەکەمی تێکدەڕوخێنێت و لەناو پێوەرە کولتوری و بەهاکانی کۆمەڵگای نوێدا دەتوێتەوە.
سێیەمیان: ئاوێزانبوون. لەم ستراتیژییەدا تاکی کەچکردوو لە نێوان هەردوو کولتوورەکەدا هەڵدەکات و پەیوەندی لە گەڵ کۆمەڵگای یەکەم و دووەمیدا لە بالانسێکی ئاسایدا ڕادەگرێت.
چوارەمییان: لە پەراوێزدا بوون. لەم ستراتیژییەدا کەسی کەچکردوو هیچ پەیوەندییەک بە کۆمەڵگای کۆن و نوێیەوە ناهێڵێت.

نەوجەوانانەکی بۆ تەنها هاتوو دەکرێ لەم دۆخەکەدا خۆیان ببیننەوە.
بەگوومان هەڵبژاردنی هەریەکەک لەم ستراتیژیانە ، بۆ تەنها وەک خواستەکی تاکانەی ئینسانەکان چاویلەناکرێت و پێشینە کولتووری و ئینتیما ئەتنییەکانی کەسی کۆچکردو و ستراکتەرەکانی کۆمەڵگای نوێ بە دەرگاکردنەوە یان داخستن لەبەرانبەر کۆچبەردا ، گرنگی خۆی هەیە.
بەوەی کە کۆمەڵگاکی کوردستان چەندین دەیەیە ئینسانی لەهەدەدەت و ڕوودەکەنە ئەوروپا، بە خوێندەوار و نەخوێندەوارییەوە، بە نووسەر و سیاسییەکانییەوە، کەچی هەشتاکەش ئەمە لە دەرەوەی وڵات خاوەنی بەرهەمەکی نووسراوی وا نین کە ژیانی ئەرە بناغەی نووسین و تێرامانە ئەدەبییەکان بێت. بەگوومان ئەم دەربڕینەی من گشتیگیر نییە و گەورەبوونی نەوەی دووەم و سییەمی کورد لە دەرەوەی وڵات، کۆمەڵێک ناو و نووسەری پێگەیاندووە کە هەشتا بەرهەمەکانیان وەرنەگێردراونەتە سەر زمانی کوردی. لە ولاتەکی وەک سویددا، ئینسان دەکرێت سەربەرزانە خۆی بەو نووسەرانەوە با بدات و دەگەرم بێت بە لەدایکبوونی ئەدەبیاتەکی دیکەی کوردی کە لە زێدی یەکەمی خۆیدا گەورە نەبووە و قاچەکانی تووند لە ناو هەر دوو کۆمەڵگاکەدا داکوتراوە و وەک مەلەوانەکی کارا، بە نیگایەکی ئەدەبی سەرکەوتوانەوە، بەرهەم دەخوڵقێنێ.
نالی لە " قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش مروور"دا بە دەنگەک دەربڕی ئەم دۆخی دەرپەڕاندنەی ئینسانی کورد نیشاندەدات لە ڕۆژگارەکی دوورەوە، کە تا ئێستاش سەداکەی لە گوێچکەی زۆربەماندایە. ئەو لە ئەستەمبوڵەوە کونجی خانەقاکەی خۆی دەبینێ. بەڵام ئەستەمبوڵ دیار نییە. شیرکۆ بێکەس ، درێژترین شیعرو زۆرترین بەرهەمەکانی لە ستۆکهۆڵمی سوێددا دەنووسێت، کەچی بە تەنها قاوەخانەیەکی گەڕەکی "گاملستادن" دەبێت بە ئیکسسوارەکی ناو شیعر و لەولاشەوە حاجیحان و مەڵکەندی و مەهاباد و دیاربەکر بە هەموو کووچە و کەلانەکانیانەوە ئامادەییان هەیە. نووسەرەکی کورد دەڵێ:" تا ئێستاش خەونەکم نەبینیوە زەمینەکەی سویدی بێت." بەڵام بە شاعیرەکی تەمەن لەسەر و هەشتاوە ، کانی ئاسکان و سنە و لەندەن و شاخەکانی وەلزلە تەنیشت یەکەوەن و خوێنەر بە هیچ ڕێگرییەکی کولتوری و ڕۆحی بە ناو کووچە وکەلانەکانی ئەم شوینانەدا دەکرێ سەفەر بکات. پرسیار ئەوەیە: نیگا و تێڕوانینی ئینسان ڕوولەکوێیە؟

"بالادی شادی" سەفەری "چاوە"ی شاعیرە بە ڕابردوو و ئێستا و ئایندەی کۆمەڵێک خێزانی کورددا کە لە کوردستانی خۆرهەڵاتەوە

دەرد□ پەڕێنرێن و لە سلێمانی نیشتەجێدەبن و دواتریش لە لەندەن دا دەگیرس□ینەوە. ئەوەی لەم بەرھەمەدا ج□گ□ای تێرامانی منە، ئەم جێگۆڕکێ نەسرەوت و سووڕانەوە ھەمیشەییەی نیگایە لەسەر نەخشەیەک کە کۆچ و دەرپەراندنی ئینسانەکان کێشاویەتی.

بالادی شادی چیرۆکە شیعرێکی درێژەو لە 22 بەش پێکھاتووە.

بەڵام بەرلەوەی سەفەرێکی کورت بەناو دێرەکانی ئەم بەرھەمە شیعرییەدا بکەم، ڕوونکردنەوەیەکی کورتم دەبێت لەسەر ناونیشانی بەرھەمەکە. "بالاد" لە زمانە ئەوروپییەکاندا مێژوویی□کی درێژی ھەیە و سەرەتاکانی تا سەدەی 12 درێژ دەبێتەوە. بالاد بەو گۆرانییانە دەوترێت کە لەگەڵ سەمادا د□چدرێن و بەشێکی زۆر لە چیرۆک و بەسەرھاتی ڕۆژانە لەخۆ دەگرن. مێژووی بالاد درێژ دەبێتەوە و چەندەھا لق و پۆپی دیکەی لێدەبێتەوە. لە زمانی کوردیدا، ڕەنگە حەیران نزیکترین شیوازێکی گۆرانی بێت کە لەگەل بالاددا یەککبگرنەوە.

ھەڵبژاردنی ئەم ناونیشانە بۆ ئەم بەرھەمە لەلایەن "چاوە"وە، تێرامانێکی قوڵی لە پشتەوەیە و لەگەڵ ناوەرۆکی بەرھەمەکەدا یەکانگیرد□ بێتەوە.

شەو لە نیوە ترازا بوو، لە دیسکۆ ھاتبوونە دەر

بەم گێرانەوە کورتە و برووسکە ئاسایە، چاوە، کیشماندەکاتە ناو دەسپێکی چیرۆکە شیعرییەکە. ئەویش سەرەتای یەکترناسینی دوو لاوی گەنجی لە لەندەندا گەورەبووی کوردە بە ناوەکانی "شاد" و "شادی"یەوە. ئەم یەکترناسینە کورتەی نیوەشەوێکی ناو مێترۆی لەندەن، چەندین ویستگەی تری بەدوادا دێ و دەبێتە ھۆکاری یەکترناسینی دوو خێزان کە ھەریەکەیان لە سوچ و کەنارێکی نیشتیمانی یەکەمی خۆیانەوە دەرپ□□ندراون و لێرە گیرساونەتەوە. "گەشە"، "دایە حەبیبە"، "شاھۆ" ، "کەسنەزان" و چەندین ناوی دیکە کە ھەریەکەیان چمکێکی ئەم چیرۆکە دەکەوێتە سەرشانیان، لە بەرەو پێشەوەچوونی چیرۆکەکەدا ، ھەریەکەیان دێنە سەر شانۆی رووداوەکان و لایەنێک لە مێژووی خۆشی و ناخۆشییەکانی خەلکی کورد و ژیانی نویی لە ھەردوو دیوی کوردستان و لەندەندا دەگێڕنەوە.

بەڵام "بالادی شادی" ھەر بە تەنھا داستانی ڕۆژڕەشی و نەھامەتییەکانی خەلکی کورد نیە. بەلکو لە ڕێگەی ئەو ئاستە بەرزە لە وشیاری پالەوانەکانەوە کە نزیکایەییەکی قوڵییان لەگەل شیعر و گۆرانی کوردی و جیھانیدا ھەیە، ئەم بەرھەمە دەکەنە سرود و گۆرانییەک بۆ بەبا□داھەلدانی شیعر و گۆرانی و بەرزنرخاندنی ئەم لقە ئەدەبییانە لە ژیانی رۆژانەی ئینسانەکاندا. بالادی شادی نەک ھەرحەیرانێکی درێژە بە زمانەکانی کوردی و ئینگلیزی و فارسی لە

ڕیگای گۆرانی و شیعرەکانی ناو ئەم بەرهەمەوە بەم زمانانە، بەڵکو حەیرانەکی "پەشەخەشە" لە ستایشکردنی شیعر و گۆرانیدا.

یەسە ئاسکەو دەمووچاوەکی دیکە

چاوە لەم حەیرانە درێژەدا، نەک هەر شیعرو گۆرانییە سادەکانی سەر زمانی خەڵکی و شیعرە بەناوبانگە کوردی و جیهانییەکان بەسەردەکاتەوە لە ڕێگەی ئاخاوتنی پاڵەوانەکانەوە، یاخود لە ڕێگەی منی گێڕەرەوەی چیرۆکە شیعرییەکەوە، بەڵکو ڕاستکردنەوەیەککیش بۆ ئەم مێژووە هەڵەیە دەکات کە بەشێک لە شاعیرە گوومناوەکانی کوردوستان ڕووبەڕوویی بوونەتەوە. ئەوەتانە لە مێژووی ئەدەبی کوردی ""عەلادین سەجادی"دا، مەرگی یەکێک لە شاعیرە جوانەکانی هەورامان "یەسە ئاسکە" دوو دێڕی پێڕەوا دەبینریت: "پیاو، شاعیری خان ئەحمەد خانی ئەردەڵان (1592ــ1638)، لە موسل مردووە."

بەڵام لە زمانی کەسنەزانەوە کە یەکێک لە پاڵەوانە جوانەکانی "بالادی شادی"یە، ئاواهی ئەم چارەنووسەی یەسە ئاسکە دەتە گێرانەوە: " یەسە ئاسکە خۆشخوان بووە، جوانخاس بووە، دەمڕاس بووە. لە دیوەخانی خانەکەی مەشهوور بە "خانی کول خانان"، شیعرو گۆرانی وتووە، لە قسان، بە تەمەت و تاوان بە ئەمری خان لە چینی دیواریان ناوە. قوڕیان بەدەمیا کێشاوە، تا هەناسەی لەبڕاوە. مەشهوورە تا ئاخر نەفەس، یەسە ئاسکە بە شیعرەکانی هەجووی خانی کردووە تا مردووە."

بالادی شادی و زمان.

بەکارهێنانەکانی زمانی ئینگلیزی چ وەک شیعری شاعیرانی دیکەی ئینگلیز و تیکستی گۆرانییە ئینگلیزییەکان، بەرهەمی شاعیرانی فارس و بەکارهێنانی دیالێکتی کوردی نەوەی دووەم و سییەمی منداڵەی کوردی لە ئەوروپا گەورە بووە کە لە دراما تەلەفیزیۆنە کوردییەکاندا جێگای گاڵتەجارییە بۆ زۆر کەس، ئامادەییەکی لەڕادەبەدەر و بەرچاوی دیالیکتی هەورامی و سنەیی لەم بەرهەمەدا، جوانییەکی لەڕادەبەدەر بەم بەرهەمە دەبەخشیت و بە هیچ سەکردنەوەیەک لەوەی کە خوێنەر دەکرێ تێیبگات یان نا، لە ناو دێڕەکانی ئەم بەرهەمەدا بە بێ هیچ ژێرنووس و دروستکردنی فەرهەنگۆکێک ئامادەییان هەیە.

لەپاڵ ئەم ئامادەییە گەورەیەی زمانە جۆراوجۆر و دیالێکیە پەراوێزخراوەکانی زمانی کوردیدا لەم بەرهەمەدا، زمانجوانییەک لە ناو دێڕەکاندا دەدرەوشێتەوە کە تەنها لە نەوەی "چاوە" و "سوارەی ئیلخانیزادە"ی شەستەکانی سەدەی ڕابردووی کوردستانی ئیراندا دەکرێ بەشوێنیدا بگەڕێیت. سەیرێکی ئەم وشانە بکەن!

پەشەخەشە، خەمپەدان، مەیمانی، وەختەرە، وەلەکان،

عەلەندەوام، تەمایەر، تیتاڵی، تواشا … هتد

جەنگی نەوەکان یان پێکەوەدوواندی یەکتری

دەربڕینێکی سادە و جوانی منداڵێکی تورک هەیە کە دابڕانی نەوەکان لەیەکتری و ئینتیماکانیان بۆ ژینگەی یەکەمی دایک و باوک و نیشتیمانی دووهەمی دوای نیشتەجێبون لە پرۆسەی کۆچدا، جێگایەکی تایبەتی هەیە بۆ ئاماژەپێدان تا بزانین چۆن چاوە لەم چیرۆکە شیعرییدا بە دەرئەنجامی پێچەوانەی ئەم دەربڕینە دڵتەنگەی خوارەوە دەگات. دەربڕینەکە ئاواهییە: "نیشتیمانی باوکم، نیشتیمانی غەریبی منە. نیشتیمانی من، نیشتیمانی غەریبی باوکمە" .

ئەم دابەشبوونە سادە و واقعییە کە لە زمانی نەوجەوانێکەوە دێتە دەربڕین، ئەو خاڵی سنوورجیاکردنەوەیە کە ئینتیمای نەوەکان بۆ جوگرافیا جیاوازەکان و دروستکردنی پردی بەیەکگەیشتن لە نێوان منداڵ و دایک وباوکدا، بە سرووەدکانی "چەند شیرینە لام" و "خوایە وەتەن ئاواکەی" دروستناکرێتەوە. ڕەنگە ئەمە وێنەیەکی گشتیگیر نەبێت، بەڵام ڕاستیەکە و زەبرەکانی کۆچ دەیهێنێتە پێش.

"چاوە" لە بالادی شادیدا ئەم داب□رانەی نەوەکان هێندە سادە دەهێنێتە پیش کە لەگەڵ بەریەککەوتنە رۆژانەییەکانی دایک و باوکاندا لەسەر پرسیارە سادەکانی ڕۆژانە، جێگایەک دەدۆزێتەوە کە نە نیشتیمانی یەکەمی دایک و باوک مەمەلکەتی غەریبی نەوەکانە و نە نیشتیمانی غەریبی دایک و باوکەکان، بە تەنها نیشتیمانی نەوەکانە. ئەو ڕایەلەیشی کە ئەم نەوە جیاوازانە بەیەکەوە دەبەستێتەوە، شۆرشی ژینایە کە نەک هەر بە تەنها مەراقێکی گەورەی پالەوانەکانە کە لە زێدی خۆیان دەرپەڕێندراون، بەلکو ئومێد و خەونی ئەوە نەوە نوێیەشە کە بە ئومێدەکانی دایک و باوکەوە پەیوەست دەبن.

بالادی شادی بە تەنها چیرۆکە شیعرێکی ئەو ڕوودا وانە نین ک□ □ویانداوە و لە تیکستێکی ئەدەبیدا تۆمارکراون، بەلکو وێناکێشانی دنایەکە کە دەبێت وابێت. ئەو پرسیارەی کە خوێنەر دەکرێ بەزەینیدا بێت رەنگە ئەوەبێت کە ئایا ئەم پالەوانانەی ناو ئەم چیرۆکە شیعرییە چەند نوێنەرایەتی کۆمەلگای دەرەوە و ناوەوەی کوردی دەکەن؟

بە بڕوای من، بالادی شادی تێروانینی ئەو کەمایەتییەی کۆمەلگای کوردییە کە بەشیکی گەورەی ئەو تێروانینە کولتوری و پێوەرە کۆمەلایەتیانەیان تێکشکاندووە کە لەمرۆدا لە ئاستی کولتور وبەها وپێوەری بالادەستدان لە کۆمەلگای کوردستاندا. هەر ئەم نیگایەشە کە ئەم چیرۆکە شیعرییە دەکاتە خەونێکی ئایندەیيانە.

دەڵێن: لە کاتی گەیشتنی بنەمالەیەکدا بە دەرەوەی ولات، زەمەنی

پێکەوەژیانی ئەندامانی خێزانێک بەم شیوازەی خوارەوە لەتدەبێت.
" باوکەکانمان لە دوێنێدا دەژین، ژنەکانمان لەمڕۆدا و منداڵەکانیش لە سبەێنێدا"
ئەگەر چرکەساتی گەیشتنی خێزانێک بەمشیوازە لەت ببێت و ئەندامانی ئەم خێزانە لە دوینی و ئەمڕۆ و سبەێنیدا جێگا بۆ خۆیان بگرن، ئەوسا بە ڕۆشنی ئەو زەبرە سایکۆلۆژییە قورسە هەستپێدەکرێت کە پرۆسەی کۆچ و دەرپەراندنی ئینسانەکان لە پاش گیرسانەوەیان لە کۆمەلگای دووهەمدا ، دووچاری دەبنەوە.
بەلام چاوەی شاعیر لە بالادی شادیدا، ئەم زەبرە قورسەی تێکشکاندنی کات زۆر سەرکەوتووانە تێکدەشکێنێت و ل□ بری ئەوەی لە دوێنی و ئەمڕۆدا جێگایەک بۆ خۆی هەلبژێرێت، لە سبەینێدا ڕادەوەستێت.
جێگایەک بە پێی هاوکێشەکانی کۆچ دەبوایە وا نەبوایە. هەڵبژاردنی ئەم گۆشەنیگایە بۆ مامەلەکردن بە پرسیاری کۆچ، بۆ پیاوێکی تەمەن سەر و هەشتا ساڵ، بالادی شادی دەکاتە یەکێک لەو بەرهەمە ناوازانەی کە مامەلەیەکی زۆر مۆدیرن بە پرسی بوونی ئینسانی کورد دەکات لە کۆچیان□دا. ئەگەرچی کوردستان بە هەموو ئازار و خۆشی و ناخۆشییەکانییەوە لە دێرەکاندا ئامادیی هەیە.
لە پاش رووداوەکانی ساڵی ١٩٦٨ ی پۆلۆنیادا کە کامپینێکی "جوونەفرەتی" دەولەت لە پشتیەوە بوو، ٢٠ هەزار هاولاتی جوو ناچارکران کە پۆلۆنیا جێبێڵن. لە تەنیشت یەکێک لە ویستگاکانی وارشۆدا، کۆنە تابلۆیەک بەجێماوە کە لەسەری نووسراوە:" ڵیرە ئەوان زیاتریان لە پاش خۆیانەوە بەجێهێشت لەوەی کە پێشتر هەیانبووە"
بالادی شادی، گێرانەوەی مێژووی بەشێکی کەمی خێزانی کوردە کە لە دوای کۆچیانەوە ، زیاتر لەوەمان بۆ جێدەهێڵن کە پێشوو تر خاوەنی بوون.

ڕۆمانی فڕینی پردەکان یان فڕینی وشەکان.. یووسف ئیسماعیل

کاری ڕۆمان تەنیا گێڕانەوەی چیرۆک و خستنەڕووی ڕووداو و سەربردەکان نییە، بەڵکو ئەرکی سەرەکی شێوەی گێڕانە و گەمەکردنە

بە وشە و زمان و کاری داهێنانە لە ئەدەبدا. مامۆستا حەمەسەعید حەسەن دەڵێت: ((تەکنیکی نوێ لە نووسیندا ئەوەیە، زەوییەک بکێڵین، پێشتر نەکێڵرابێت، یان بە دەربڕینێکی دیکە، بەیار بکەین بە کێڵگە)). بەڕاستی دەتوانم ئەمە لە ڕۆمانی فڕینی پردەکانی نووسەر و ڕۆماننووس دڵشاد کاوانی ببینم، لە دووتووێی (٣٤٥) لاپەڕەدا جیهانێکی جیاوازی هاوشێوەی جیهانێکی خەیاڵیی لەسەر زەوی دروست کردووە، کە پێشووتر هیچ ڕۆمانووسێک ئەمەی نەکردووە. ئەمەش توانا و لێهاتوویی ڕۆمانووس دەردەخات کە ڕۆمانەکە لە ێڕانەوەیەکی دەروونی ئاڵۆزی پاقڵە فرۆشێکی ژێر پردی شۆڕش ڕوودەدات، کە تووشی دوو جۆر نەخۆشی دەروونی جنون ال’/مە و انفصالی الشخصیە بووە. دوای ئەوە چەند دەقێک و کتێبێک دەخوێنێتەوە ئیتر ئەم چەمکە تازانەی دێنە دڵ و دەروون و بیرو بڕوای ڕۆمانێکی دەگەمەن و بێ وێنە دەخولقێت((٣٤٤))، کاوانی ڕۆمانەکەی پڕەلە وەسف و دیالۆگ، گەمە بە شوێن دەکات و کات نادیارە. نەهێنێکی سەر شێتە کە خوێنەر وێڵە بەدوای وەڵامی ئەو پسیارانەی لە مێشکیدا گوزەر دەکات.

کاتێک نووسەر بڕیاری نووسینی ڕۆمان دەدات، ئەوە پێویستی بە کەرستەی ڕۆمان هەیە (خەیاڵ ، دیالۆگ ، وێنەی شیعری ، وەسف ، ….. هتد). ڕۆمان گرنگ نییە درێژ بێت، گرنگ ئەوەیە هەڵگری پەیامێک بێت و ئامانجەکەی خۆی بپێکێت. ڕۆمانی کوردی پڕییەتی لە درێژ دادڕی تا ڕوواوێک ڕوودەدات چەند لاپەڕە هەر وەسف و پێدا هەڵدانە. کاوانی لێرە ڕێگری کردووە لە درێژدادڕی، ناتوانی هیچ ڕستەیەک پاز بدەی بێ ئەوە ئاگاداری ڕوواوەکانی نێو ڕۆمانەکە بیت، بەڵام لە هێزی فکرییدا نووسەر زۆر بە چڕی کاری لەسەر کردووە کە ناتوانی بە جارێک لێی حاڵی بی. وشە گەلێکی سەیری بە کارهێناوە چ لە ناوی کارەکتەرەکان کە بریتین لە ((سوبحلئەزەل ، ئاپۆ ، جیقۆ ڕشکنی مەمک قرتاو ، بەهادوور …هتد))، تا داگاتە ناوەی شوێن و کار و تەنانەت بنەما ئاینییەکانیش.

کاوانی ڕۆمانەکەی بەدەر نییە لە گوتەی ئاینی و بەکارهێنی چەند ڕستەیەکی کتێبە پیرۆزەکان وەکو (ئینجیل و تەوڕات ..هتد)، لە ڕۆمانکە نووسەر ئاینێکی نوێ دروست دەکات بەناوی((ئاینی ئەهلی حەق))، و کتێبێ: بەناوی (قینات) کە تا ئێستا هیچ ڕۆمانێکم نە خوێندۆتەوە کە نووسەر ئاینێکی نوێ لە نووسینەکانی خۆیدا دروست بکات.

کارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە یەک پاڵەوان نییە، بەڵکوو کەسانی تریش هەن کە لەسەرتاوە تا کۆتایی کارەکتەری سەرەکین لە ڕۆمانەکەدا، ڕوواوەکانی گەلێک سەر و سەمەرەن. نووسەر لە هەندێک ڕووداودا بە

دەستی ئەنقەست خوێنەر دەخاتە سەر ڕێی هەڵە و کارەکان سەراو ژێر دەکات.

نموونە لە لاپەڕە (١٩٤) دا باسی کەسێک دەکات لە چایەخانەیەکی شاردا خۆرکی خواردنەوە شەڕابێ؟، لێرە خوێنەر دەبێت زۆر وریا بێت بزانێت لە چێن لە ئەدەبی نامەعقووڵ تێدەگات. لەم هەرێمەدا هەموو کەسێک مژوولی شەرابە لە بڕی ئاو و چا شەراپ دەخورێتەوە. ڕەنگە هەندێک کەس وا حاڵی بێت نووسەر چایەخانە بە یانەی شەوان و باڕ تێگەیشتووە، نەخێر بەڵکو لای کاوانی مرۆق هەر خۆی سەرخۆشە و تائاگاییە، پێچەوانەیە مرۆقی ناو ڕۆمانەکە بە خواردنەوەی شەڕاب هۆشیان دێتەوە. ئەمەی پێچەوانەی ڕاستەقینە کردۆتەوە. ڕێک ڕۆمانووس باسی تاقیگەکەی فرۆید دەکات. نەک چایخانەیەکی ئاسایی کە چۆن فرۆید بۆ جووڵاندنی نەست پەنای بۆ کۆکاین دەبرد، بەهەمان چەشن سیلێنی پیر رابەری ئەم هەرێمە خودی کارەکتەری فرۆیدە. کاوانی خۆی و خوێنەری خستۆتە گەمەیەکی سەیر کە ناتوانم ناوێکی بۆ دیاری بکەم، ئایین تێکەڵی سیاسەت بووە، خوێنەوارێک شوێنی خۆی لەگەڵ نەخوێنەوارێک گۆڕیوەتەوە، داهێنانی زمانی نوێ لەگەڵ زمانی کوردی تێکەڵکێشراون ((سپرانتۆ))، هەندێک مەبەست هەندێک کە خوێنەر تێدا قەڵسە.

ڕۆمان دەبێ چێژ ببەخشێ، کاتێک گۆڕانکارێک ڕوودەدات دەبێ دەمارەکانی مێشکی یاری بکەن و تەواوی چاو ، مێشک ، فیکریان لای ڕۆمانەکە بێت. من لە چەندین دیالۆگ و هاتنی کارەکتەری نوێ دەوەستام و نەم دەتوانی قبووڵی بکەم؟ ئەو کارەکتەرە چۆن هاتە ناو کاییەی ڕۆمانەکە؟ لەبەرەیەوە چی هەیە؟. بۆیە کاوانی لە هەندێک دیالۆگ و کارەکتەری نوێ، خوێنەری فەرامۆش کردووە، بەداخەوە. ئەمە دەبێتە ئەوە خوێنەر لە ڕۆمانەکە بێزار بێت و سارد ببێتەوە.

کۆتایی هاتنی ئایین و کتێبی قینات. نووسەر زۆر بە باکانە کۆتایی پێدەنێ و هەستی خوێنەر یاری پێدەکات و ساردێک کە گەرمی جەهەنەمی ڕۆمانکە درووستی کردوو دەپوکێنتەوە، پەشیمانی و بەجێهشتنی کابووسێکی تاریک و تەماوی لە مێشکی هەر خوێنەرێک جێ دەهێڵێت. وێنەکانی ناو کابووسەکە هەرگیز ناتوانن لە مێشکت دەری بێنی و بیری لێنەکەیتەوە، دووبارە وەک منداڵێکی بەدبەخت کە نازانی باوکی ڕاستەقینەی کێیە؟، دایکیشی لەبەر چێژ وەرگرتن ئەویش بیری چووە کە منداڵەکەی کوڕی کێیە. ئەم ڕۆمانە تابڵێت ڕۆمانێکی دەوڵەمەند و فرە ڕووداو و فرە ڕەهەندە، لە هەر لایەکەوە بۆی بچیت شتی تازە و نوێت بەرچاودەکەوێت. هەر بۆیە من تەنیا لەچەند سەرەداوێکەوە بە شیکردنەوەی ڕۆمانی فڕینی پردەکان چووم. ئەمە بۆچوونی منە و ڕەنگە خوێنەر و توێژەرانی دیکە چەند لایەک و دیوی دیکەی ڕۆمانەکە

ببینن، من خەیاڵم بەی نەچووبێت.

سەرچاوە:
فەینی پردەکان ، ڕۆمان ، چاپخانەی پاندا ، دامەزراوەی ڤیم ، ٢٠٢٣.

هەڤپەیڤینێــک لەگەڵ شانۆکــار شەیما فریــاد.. ئامــادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

شانۆکار شەیما فریاد: من هەمیشە تینوی شانۆم زۆریش حەز بە تەختەی شانۆ دەکەم
شانۆکار شەیما فریاد: شانۆ لای من ڕەحە هەستە ژیانە دەرمانە بۆ ئازارەکان
خاتوونی شانۆکار (شەیما فریاد تۆفیق) یەکێکە لەوشانۆکارانەی کە خاوەن توانستێکی باشی هونەری نواندنە.شانۆکار شەیما لە شاری هەولێــر لە دایــك بــووە دەرچــووی بەشــی شــانۆی پەیمــانگەی هونەرەجوانەکانی شاری هەولێرە هەر لە تەمەنی منداڵییەوە حەزوو ئــارەزووی بۆ هــونەری شــانۆ هەبــووە .بۆ پەرەپــێدانی بە هــونەرکەی دەچێتە بەشی شانۆی پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی هەولێر لەماوەی پێنج ساڵەی خوێندنییدا بەشداری چەندین کاری شانۆیی کردووە ..لە نزیکەوە بەچەند پرسیارێك بەسەرمان کردوە .

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

*__سەرەتا بابزانین شەیما چۆنە جیهانی شانۆی ناسی؟__

- مــن هەرمنــداڵییەوە حەز و خوولیــای هــونەری زۆرم بە شــانۆ هەبــووهەر بۆیەکــاتە قەنــاغی بنەڕەتیــم تەواو کــرد بەدوای دەرفەتێــك دەگەڕام بە ئەوەی پەرە بە بەهــرەکەی خــۆم بــدەم تائەو کاتەی مامەستای هونەرمەند (هیواسوعاد)م ناسی ئەو توانی پەرە بەبەهرەکەم بدات،من بە جیهـا نی هونەری شانۆ

ناساند بەتایبەتی دەرفەتی پێدام بەشداری چەندین شانۆگەری بکەم، لەبەرئەوە جێگای شانازیە بۆ من لەگەڵ ئەو هونەرمەندە گەورە کاربکەم.

- **کێن ئەوانەی هاوکار و پاڵپشتی شەیما بوون لە بواری هونەری شانۆدا؟**
- گومانی تێدانییە خێزاکەم زۆر هاوکار وپاڵپشتم بوون بەجۆرێك هەمیشە هانیان دەدام، هەروەها هونەرمەند هیوا سوعاد زۆر هاوکاری کردووم. هەرچەندە کە بەداخەوە تائێستاش لەلایەن هەندێ کەسەوە تووشی تیرو توانج دەبینەوە ئازار دەدرێن، بەڵام بە پاڵپشتی خێزانەکەم من لە هونەرەکەی خۆم بەردەوام دەبم.

***پەیمانگای هونەرەجوانەکان بەشێکی گرنگی وێستگەی ژیانی هونەریت بوو ،تاچەندپەیمانگا ڕۆڵی هەبوو لە برەودان بە توانستەهونەرییەکانت؟**

- من لەپەیمانگای هونەرە جوانەکان ئەلف و بێ شانۆ فێربووم فێرگەیەکی زۆر گرنگە بۆ ئەوەی پەرە بەتوانستەکانی خۆم بدەم..هەرچەندە بەداخەوە زۆر دەرفەتیان بە من نەدەدا،بۆ ئەوەی بەشداری کارام هەبێت لە کاری نواندن.
- **شەیما چۆن پێناسەی شانۆ دەکات ؟**
- شانۆ لای من ڕۆحە هەستە ژیانە دەرمانە بۆ ئازارەکان..زۆر باوەڕیشم بەم دەستە واژەیە هەیە کە دەڵێت (نانێك و تەختەی شانۆم بدەنێ گەلێکی هۆشیارت دەدەمێ)،بۆیە تا ئەو کاتەی دەمرم من واز لە شانۆ ناهێنم.
- **بۆچی هەندێك لەو شانۆكارانەی پەیمانگا تەواو دەکەن دوایی لە گۆڕەپانی هونەری دیار نامێنن؟**
- زۆر بەداخەوە زۆرێك لەو قوتابیانە لە ماوەی پێنج ساڵەی پەیمانگا چالاکن بەشداری کارە شانۆییەکانیش دەکەن بەڵام لە دوایی تەواو کردنی پەیمانگا لە کاری شانۆیی دووردەکەونەوە هۆکارەکەشی ئەوەیە بەداخەوە ئەوانە تەنیا مەبەستیان بەدەست هێنانی بڕوانامە بووە،لەبەرئەوەیە دوای دەرچوونیان لە پەیمانگا لەکاری هونەری دووردەکەونەوە.

***ڕۆڵی شانۆ لە هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵگا چۆن دەبینیت؟**

- بەهۆی ئەوەی هونەری شانۆ لە ڕێگەی ئەکتەرەوە ڕاستەوخۆ لەگەڵ بینەران، مامەڵە دەکات بۆیە کاریگەری زیاتر دەبێت بە وەرگر لە هەمان کاتدا شانۆ،زۆر بەی هونەرەکانی تر

لەخەدەگرێت وەك موزیك، شێوەكار تادەگاتە ئەدەب، بۆیە هونەری شانۆ فاكتەرێكی باش و گرنگە بۆ هۆشیاركردنەوەی كۆمەڵگا لە هەموو رووەكەوە.

- **تاچەند بوونی ڕەخنەگری شانۆ بەپێویست دەزانیت؟**
- من بوونی ڕەخنەو ڕەخنەگر لە بواری هونەری و ئەدەبی بەپێویست دەزانم بۆئەوەی هونەرەكە پێش بكەوێت چونكە هیچ كارێكی هونەری بەدەرنییە لە كەموكوڕی بە مەرجێك ڕەخنەی بنیادنەر بێت نەك ڕووخێنەر.

***ئێمە لە كۆتاییدا زۆر سوپاس دەكەین هیوای سەركەوتن بۆ دەخوازین؟**

-منیش سوپاسی ئێوە بەسەركردنەوەتان دەكەم لە كۆتاییدا دەڵێم " من هەمیشە تینوی شانۆم زۆریش حەز بە تەختەی شانۆ دەكەم".

سیستمی گەندەڵی عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

لە پێوەرەکانی تێڕوانینی گەندەڵی بۆ ساڵی ٢٠٢٣ کە لەلایەن ڕێکخراوی شەفافیەتی نێودەوڵەتییەوە دەرچووە، عێراق لە ڕیزبەندی گەندەڵترین وڵاتانی جیهاندا پۆلێن کراوە، بەو پێیەی لە ئێستادا عێراق لە ڕیزبەندی پێنجەمی گەندەڵترین وڵاتانی جیهاندایە. ئەم گەندەڵییە لەگەڵ هەر گۆڕانکارییەکدا هێشتا بەردەوامەو پەرچەکردارێکی جدی لە بەرامبەریدا نەکراوە.

بەرپرسانی عێراق بە خۆشیان، لە ڕێگەی وتارە سیاسی و سیمینارەکانیانەوە بۆ میدیاکان، بێشەرمانە، نکۆڵی لە بوونی گەندەڵی بەربڵاو لە دەزگاکانی دەوڵەت ناکەن.

ئاشکرایە تاکە پرسێک کە هێزە سیاسیە بەشدارەکانی حکومەت لەسەری ڕێککەوتون، دابەشکردنی وەزارەت و دامودەزگاکانی دەوڵەتە، وەک

کردنە سەرچاوەی داهات بەیان.
ئەم چەسپاندنی گەندەڵییە وەها ڕەنگی داکوتاوە بەربەستێکی بەرچاوە لەبەردەم گەشەسەندنی وڵاتدا، چونکە متمانەی خەڵکی تێکداوە و هەموو هەوڵەکان بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریە سەرەتاییەکان بە هاووڵاتیان ئیفلیج کردوە.
لە ساڵی ٢٠٠٣وە دوای ڕوخانی حکومەتی بەعس بەدەوری ڕاستەوخۆی ئەمریکا، گاڵتەجاریەک لە پێکهێنانی حکومەتێکی نوێ لە پێکهاتەی ئیسلامی و تائیفی و نەتەوەچەتی ڕیزبەندی کرا، کە بووە گەورەترین سەرچاوەی نەهامەتی بۆ دانشتوانی عێراق، لە خولقاننی شەڕی قەومی و تائیفیدا، ڕەخساندنی باڵادەستی فەزای تاڵانی و گەندەڵییەک، کە ڕێگایەک بۆ کۆتایی هێنانی ڕوناکی تیا بەدی نەدەکرا، هەرچەندە گۆڕانکاریەک لە ئارامکردنەوەی دۆخی شەڕی تائفی و قەومی تاڕادەیەک خاوبۆتەوە، بەڵام زەمینەی بەردەوامی بۆ گەندەڵی لە شوێنی خۆیدا نەجوڵاوە.
ئەم گەندەڵییە درێژبۆتەوە بۆ ناو تەواوی دەزگا قانونیەکان و دەزگا ئەمنی و سەربازی و حەشدی شەعبی و پێکهاتەی هەر هێزێکی چەکداری، کە حاڵەتێکی تەواو ناجۆری بەرهەم هێناوە، بواری لەپرسینەوەی بە تەواوی قفڵ کردوە.
لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا نوخبە سیاسیەکان سەرپەرشتی سامانێکی بەرفراوانیان خستەتە ژێر دەستی خۆیان و بە تاڵانیان بردوە، لە هەمان کاتدا نەیان ویستوە زەحمەتی ئەوە بکێشن، خزمەتگوزاریە سەرەتاییەکان وەک ئاو و کارەبا و تەندروستی و خزمەتگوزاریە گشتیەکانی دیکە پێشکەش بکەن.
تاڵانی و دزینی سامانی گشتی کە هۆی کەم وەبەرهێنانی درێژخایەن بوە لە ژێرخانی ئابووریدا، گەشەی ئابووریی خنکاندووە و بەمەش هەژاری و بێکاری زیادکردوە.
پراکتیزەکردنی سیستماتیکی گەندەڵی، بەو پێیەی پەیوەندی متمانەی نێوان هاووڵاتیان و دەوڵەت لەناو دەبات، گەندەڵی یەکێکە لە هۆکارە بنەڕەتیەکانی لاوازی دەوڵەت و دامەزراوەکان و هاووڵاتیان، دواجاریش باجەکەشی هەر بەشی هاووڵاتیانە.
گەورەترین ئامرازی بە سیستماتیککردنی گەندەڵی لە عێراقدا بەکارهێنانی هێزو سود وەرگرتنە لەدەزگا باڵاکانی حکومەت، هەربۆیە لەئاستی یەکسانی هاوسەنگی هێزی لایەنەکاندا، ناچار بون حکومەتی بەشبەشێنە دامەزرێنن.
هەندێ جار دامەزراوەی تایبەت بە بەرەنگاربونەوەی گەندەڵی پێکهێنراوە، بەڵام ئەوەی نەشاردەتەوە کە بە بێئامانجگرتنی نەیارانی سیاسی بەکارهاتون، لە هەمان کاتدا هەنگاوەکانیان بە

وەستانەوە بەرامبەر گەندەڵی ئەوەی سەلماندوە کە بەربەستێکی لاوازن لەبەردەم بەرپرس و وەزارەتەکانی حکومەتدا، چونکە لەسەر بنەمای پەیوەندی تائیفی و حزبی و میلیشیای پارێزراون.
لەلایەکی تریشەوە بە بەڕەنگاربونەوەی گەندەڵی هەندێ هەوڵی نێودەوڵەتیش دراوە بە چاکسازی و بەرزکردنەوەی شەفافیەت و سەربەخۆیی دەسەڵاتی دادوەری و پشتیوانی لە دەستپێشخەریەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی. بەڵام ڕوبەڕوی بەڕەنگاریەکی بەرچاو بووە لەلایەن دەوڵەت و حزب و هێزە میلیشیاکانەوە کە لە چوارچێوەی سیستەمی سیاسی عێراقدا چەسپاوە.
گەندەڵی بۆتە سیستەمێکی کارکردنی یاسایی، بە پاراستنی دەستکەوتی حزبەکان و قۆرخکردنی دەسەڵات بە پارەدارکردنی بەرپرسەکان و میلیشیاکانیان، لە هەمان کاتدا گەندەڵی لە لایەن میلیشیاکانی سەر بە پارتەکانی پاڵپشتی ئێرانەوە دەپارێزرێت و بە کۆکردنەوە و پاراستنی داهاتەکانیان، کە تیرۆر و ڕفاندن و جۆرەکانی تری توندوتیژی ئەنجام دەدەن.
چەسپاندنی گەندەڵی بە جۆرێک ئاوەکەی ڕشتووە، کە سەرۆک وەزیرەکان لە حەیدەر عەبادیەوە تا دەگات بە سودانی، نەیان توانیوە لە بەرامبەر نەهەنگی گەندەڵی و حزبەکانی و میلیشیاکانی هەڵوەست گرن و بوەستنەوە، ئیرادەی پێویستیان نیە بە جێبەجێکردنی چاکسازیەک لەم بوارەدا، سەرەڕای ئەوەی کە لێدوانەکانیان نەیتوانیوە لە ئاسمان بێتە خوارەوە، لە هەمان کاتدا گەرەنتی ئەوەش نیە گەر لە ئاسمان بێتە خوارەوە چی ڕوئەدات.
ئەوەش سەیر نیە گەر بڵێین لە تەواوی ئەو پرۆژە ئابوریانەی ڕێڕەوی گەشەپێدانی گرتۆتە بەر بە گۆڕانکاری و دامەزراندنی عێراقێک کە سەقامگیری و ئاسایش دابین کات بە سەرمایەگوزاری، بەرەو ڕوی سەختیەکی پڕ زەحمەت دەبێتەوە لە دامەزراندی پڕۆژەکاندا، گەر نەتوانێ ئاڵوگۆڕ لەم سیستمی گەندەڵیەدا نەکات، یاخود بە شێوازێکی تر سەرکەوتوانە هەمان ئەو پڕۆژانەش تێکەڵ بە شێوازێکی تر لە گەندەڵی بکەنەوە.
بۆیە ئاسان نیە بە شێوەیەکی ڕیشەیی تاڵانی و گەندەڵی، حکومەتی عێراق و کوردستان بنەبڕ بکرێت، گەر ئەو حکومەتانە بە پێکهاتەی هێزە میلیشیاکانی ئیسلامی و تائیفی ونەتەوەچێتی و بنەماڵەیەوە بنەبڕ نەکرێن.

گرنگی خۆناسی.. ئەحمەد هەولێری

لەدوای ڕاپەڕینی باشووری وڵاتەوە، گەلی ئێمە بەتەواوی پاسیف بووە. گەلێک تا دوێنێ تێکۆشانی گەورەی دەکرد و تاقە پارچەی وڵات بوو کە بەو ڕادەیە بزاوتی سیاسی تێدا چالاک بوو. ئەو چالاکیانە گەیشتە ئاستێک کە شۆڤێنیەتی عەرەب بە هەموو هێزی خۆی لێیدا بەڵام نەیتوانی بەری پێ بگرێت و دواجار بە ڕاپەڕینەکە و بەدوایدا کۆڕەوەکەی ساڵی ١٩٩١ گەیشتە ئەنجامەکی سەرەتایی و بەدەستهێنانی پاراستنی نێودەوڵەتی لە چوارچێوەی هێڵی پاراستنی سی و شەش و دواتریش دامەزراندنی حکومەت.

بەڵام ئەم خرۆشان و جوڵەیە لەوێدا ئۆق بوو و لە بزاوت کەوت، چونکە بەدەستهێنانی ئازادی بەسترابووەوە بە نەویستن و نەفی کردنەوەی داگیرکەر، نەک دیاریکردنی ئەوەی ئێمە چیمان دەوێت و گەرەکمانە بۆ ڕزگاری چی بکەین! بۆیە هەم گەل و هەم جڤات لەدوای ڕزگاری بە هیچ هەوڵ و تەقەلایەکی ڕاستەقینە بۆ بەجێهێنانی ئەو کارانەی کە دەبوو بۆ بەدەستهێنانی ژیانێکی ئازاد و یەکسان بیدەن، کەوتنە شەڕی دەسەڵات و دابەشکردنی کۆمەڵگە کە دواجار شەڕ و ماڵوێرانییەکی گەورەی لێکەوتەوە. بۆیە هەموو ئەو گرفت و کێشە و ئاریشانەی لەو کاتەوە کەڵەکە بوون، مرۆڤ و جڤاتی ئێمەی بەڕادەیەک دەرگیر کردووە کە ئیدی لە باسی ناسنامە دابڕاون و تەنانەت بە ئەندازەیەک نامۆ بوون زۆر کات پێیان ناخۆشە وەک کورد گوزارشت لە خۆیان بکەن.

دەرگیر بوون لەگەڵ ئەو خەم و گرفتانە و ونبوون لە ناویدا تا ئەو کاتەیە کە مرۆڤی ئێمە دێتە دەرەوە، ئەوکات بە توندی بەرکەوتنی دەبێت لەگەڵ ئەوەی ئەو کێیە؟ سەر بە چ نەتەوەیەکە؟ پێناسی چیە؟ ئیدی دەبێت لە ڕێی ناسنامەکەیەوە خۆی بەناسین بدات. دروست هەر یەک لە ئێمە لەم ناسنامەیەدا خۆی دەبینێتەوە،کە ناسنامەکە بەخۆی بنچینەیەکی ئەنترۆپۆلۆژی و مێژوویی و مۆڕاڵی و هەیە. بەم شێوەیە ئەو تاکە ناچارە ئەو سیمبۆڵە بکاتە ئەو مەکۆیەی کە بۆی دەگەڕێتەوە، سەرباری ئەوەی کە لە ڕوانگەی نۆستالۆژیەوە ناخودئاگا بۆی دەگەڕێتەوە، لێرەوەیە کە زۆرکات پرسی شوناسی کورد لە دەرەوە درووست دەبێتەوە. زۆر کاتیش ئەو مژارە کە بۆ وڵاتێکمان نییە،

ئاڵامان نییە، مێژوویەکی فەڕمیمان نییە، ئازاردەرە و دۆخێکی کەمبوودی لە دەروونی مر□قی ئێمەدا درووست دەکات.

بۆنموونە مرۆڤێکی ئەوروپی هەر لە منداڵیەوە لەنێو ڕەهەندەکانی کیانەکەی خۆیدا ئاشنایەتی پەیدا دەکات. لەڕێی تیڤی و رۆژنامەوە یاخود هەڵبژاردەی وەرزشی نیشتمانییەوە، یان گرووپی موزیکی نەتەوەیی، یاخود ئەو سیمبۆڵەی بەدیاری لەجەژنی لەدایکبوونی دا بۆ دێت. وەک منداڵ□ی گەلێکی خاوەن کیانێکی فەڕمی، بێ ترس و دڕدۆنگی دەنگی بڵندی دەکاتەوە و نیشانی دەدات و سروود و گۆڕانی بە باڵادا دەچڕێت

بەڵام مرۆڤ و جڤاتی ئێمە بە هیچ لەم خەونانەی شاد نەبووە و بێبەرییە لەم بوونانە و ئەم دەرەتانەی نییە ئەمانە بەدەست بهێنێ. چونکە نەتەوەی سەردەست هەموو شتێکی لێ زەوت کردووە، تەنانەت شارەکانی نەتەوەی سەردەست لەگەڵ شارەکانی ئێمەدا لە هەموو ڕوویەکەوە جیاوازی هەیە و هی ئەوان پڕە لە کارگە و شوێنی ژیان، شارەکانی ئێمەش خامۆشن و سەرمایەیان تیا بەگەڕ ناخرێ، ئەوە بۆ هەر چوار بەشەکە ڕاستە. بۆیە ئیدی کاتی ئەوەیە لەنێو ئەو دۆخە لە نامۆیی و دۆشداماوی چ لە ناوخۆی وڵات و چ لە تاراوگەش هەوڵی خۆناسی□کی چڕ بەرپا بکرێتەوە و سەرلەنوێ ئامانجەکان دیاری بکرێنەوە. چونکە ئێمە سێ دەیەیە لە هەموو بزاوتێکی پێویست و ڕاستقینە دابڕاوین و وەستاوین.

دکتۆریش بەرلەوەی چارەسەر بۆ نەخۆش بنووسێ، خودی نەخۆشی□کە دەستنیشان دەکات. ڕاوچیش کاتێ دەچێ شکار، بیر لەوە دەکاتەوە، سیرەی تەواو لە نێچیرەکان بگرێ. کەواتە بێ ناسین و دیاریکردنی تەواوی ئامانج، کەس بەدروستی و تەواوی بەئاوات و هیواکانی ناگات.هەر لەم ڕوانگەیەوە بۆیەکا دەبینین نە ئەلەکسەندەری گەورە ونە جەنگیزخان، بێ زانین و زانیاری لەمەڕ هێزی تەواوی خۆیان و هەروەها ئەو ناوچانەی داگیریان کردووە، هێرشیان نەکردووە. ئیدی هێرشکەر بیت یاخود هێرش بۆکراو، زاڵم بێت یان زوڵم لێکراو بیت، دەبێت خۆت بناسیت و کە خۆشت ناسی ئەوکات دەتوانیت بەرامبەرەکانت بناسیت.

لای ئێمە تاکی کورد نە پێناسەیەکی دروستی بۆ خۆی هەیە و نە توانیویەتی بۆ داگیرکەر و دوژمنەکەی هەبێت، چونکە لە نێو بۆشاییدا ژیاوە و پەروەردە نەکراوە. مرۆڤ و جڤاتی ئێمە پێویستە هەڵسێتەوە و بۆ ناسینی خۆیی و دیموکراتیزەکردنی ژیارەکەی

تێبکۆشێ. بە مێژووی ڕاستەقینەی خۆی ئاشنا ببێت. پەند و وانە لە ڕابووردوو وەرگرێ و بزانێ بۆ ئەو چارەنووسەی بەسەردا هاتووە. چونکە بێ خۆناسی ئەویدی ناسی نابێت و تاکو ئەویدی نەناسیت ناتوانیت بە ڕاستی خۆت بناسی و سنوورەکانی خۆت بناسیت و بیپارێزیت، بۆ ئەوانەش ناتوانی ژیانێکی ئازاد و دیموکراتیک بهێنیتە ئاراوە.

ئەحمەد هەولێری

دوو ڕۆمان کە مێژوویەکی گرنگ زیندوودەکەنەوە لە بیرەوەریماندا!.. ئاسۆ کەمال

ڕۆمانی نیشمانی سارا و خانەقای میرزا ی ڕۆمانوس "میران ئەبراهام" گرنگن چونکە ئێمە بە مێژوویەکی خەڵکی شاری سلێمانی ئاشنا دەکا، کە تەنیا نەوەیەک دوای ئەو مێژووە دەژین و شتێکی وای لەسەر نازانین!

نەزانینی زانیاری گشتی لە کوردستاندا لەسەر مێژووی جولەکەکانی سلێمانی و شارەکانی تری کوردستان بەتایبەت کە ئەم خەڵکە بەشێک لە مێژووی کۆنی پێکەوەیی هەزاران ساڵەی ئێمەبوون جێگای غەمێکی قووڵ و تێڕامانێکی گەورەیە. میران لەم ڕۆمانەدا ئێمە دەخاتە بەردەم پرسیار لەسەر کەلتوری مرۆڤایەتی ئێمە، کە چۆن ئەم هەموو ئازار و چارەنوسی کۆچی بە کۆمەڵی هاوشاریەکانمان و مێژوو و بیرەوەریەکانیان لە زەینی کۆمەڵگەی کوردستاندا سڕاوەتەوە؟!

خانەقای میرزاش پێمان دەڵێ لە کوردستان مێژووی خەباتی مەدەنی و ڕۆشنبیری و چەپی سەرەتا و ناوەڕاستی سەدەی بیستیش مێژوویەکی گەشی خەڵکەکەی بوو و ئەم مێژووەی کوردستان تەنیا داستانی جەلالی و مەلایی و شێخی بنەماڵە و شێخەکان نەبوو. میران لێرەشدا ئاشنامان دەکا بە ڕەوتێکی پێشکەوتنخوازانەی مێژوو، کە دەتوانین شانازی پێوە بکەین و بە سەرنجدانەوەیەکی ڕەخنەگرانەوە گەشە بەم دیوەی

مێژوومان بدەین، کە دەمێکە کەوتەتە ژێر داروپەردووی کەلتوری دواکەوتوانەی دینی و دژە ڕۆشنبیری دەسەڵاتدارانی کوردستانەوە.

ئەم دوو ڕۆمانە شایەنی خوێندنەوەیە و گرنگە کە پەرە بدرێ بەم شێواز و ناوەرۆکە لە ڕۆمان و ئەدەب دا. پێویستە لە پەروەردە و سیستم و پرۆگرامی خوێندندا ئەم مێژوانە بخوێنرێت تاکو ژیانی ڕاستەقینەی کۆمەڵگە و ئازار و مەینەتەکان و دیوە پێشکەوتنخوازەکانی مێژووی خەڵکی ئازادیخوازی کوردستانمان نیشان بدات.

نرکە نرکی نیوەشەو..1.. شیعری: ستیڤان شەمزینی

بەشی یەکەم

نیوەشەوە
ئەم شارە بەرگی تاریکیی پۆشیوە
تەنیا خەم و قەڵەمەکەم بێدارین
خەم و چرا چاوکزەکانی سەرشەقامەکان
خەم و ئەو کتێبانەی لە وەڕین نزیکن
خەم و پشیلەی ماڵە دراوسێکەمان
خەم و ئەو دەستە حەبە
تەواونەبووەی سەر مێزەکەم
خەم و ئەو دارستانەی
چاوبازی لەگەڵ کشوماتی دەکا
خەم و وەسوەسەی
ئەو تابلۆ هەڵواسراوەی
دەیەوێت لە قەدی دیوارەکە
خۆی بخاتە خوارەوە
خەم و فنجانێک قاوەی چاوەڕوان
خەم و باڵندەی خەیاڵم
کە لە ئاسمانی

ئەوینی تۆدا باڵەفڕکێمانە

لە نیوەشەودا
گوێ بۆ ئەو دەنگانە دەگرم
لە ئازارەکانمەوە هاژەیان دێت
بێشکەی ئەو سروودانە رادەژەنم
لە سەنگەری عەشقێکی ناکامدا
چاویان پشکوت
چاوی پڕ رۆندکی
ئەو موسافیرانە دەسڕم
بەدەم گۆرانی نیشتمانەوە
رۆشتن و نەگەڕانەوە
شوێنەواری ئەو پێ چەپەڵانە دەسڕمەوە
بە باخی هەستمدا تێپەڕین و
ئاوڕیان نەداوە
ئەو فەلسەفەیە تەریق دەکەمەوە
خۆشەویستی پێ تەفسیر نەکرا
گوێ لە چرکە چرکی
کاتژمێرەکەی تەنیشتم دەگرم
دەمەوێت پێم بڵێت چەند چرکە
لە عومرم لە بێ تۆیدا
بەفیڕۆ دەڕوات!؟

لە نیوەشەودا
زۆر بیر دەکەمەوە
بیر لە نوح دەکەمەوە
بۆچی خۆی
کەشتی□کەی کون نەکرد
مرۆڤی تووشی ئەم رۆژە رەشە کرد؟
بیر لە ئاسمان دەکەمەوە
چۆن توانیویەتی
دڵی گەلە ئەستێرە بەدەست بهێنێت
بە کۆمەڵ زەماوەندی لەگەڵ کردوون؟
بیر لە ئادەم دەکەمەوە

کە فڕێدرایە سەر زەوی
چۆن خۆی نەکوشت؟
بیر لە دیستۆیفیسکی دەکەمەوە
تێناگەم قوماری خۆشدەویست
یان نووسین؟
بیر لە بیابان دەکەمەوە
ئەو هەموو لمەی
بۆ چاوی کام زەریا کۆکردۆتەوە؟
بیر لە قەسابێک دەکەمەوە
چۆن خوێن نەیگرتووە و
دەتوانێت پێبکەنێت؟
بیر لە خودا دەکەمەوە
سەر لە حیکمەتی
ئەو تەنهاییە تولانییەی دەرناکەم!
بیر لە خۆم دەکەمەوە، ئا، خۆم
چۆن ئەو هەموو تەمەنە ژیاوم
بێ ناسینی تۆ؟
چۆنیش ئەو هەموو ساڵە بژیم
لە دووریی پاش ناسینی تۆ؟؟

لە نیوەشەودا
سەفەر دەکەم
بەرەو مەیخانەیەک
لە بناری خەیاڵدا
بەدەم سەمای زۆرباوە
شەراب دەخۆمەوە
کاتێ دەزووی خەیاڵم دەپچڕێت
دەستەکانم بۆنی دارمێویان لێ دێت
لە نیوە شەودا
سەفەر دەکەم
بەرەو پەرستگەیەکی دێرینی میترایی
لەوێ زەردەشت و میترا دەبینم
پێکەوە دەست لەناو دەست
نەخشەی رەنگکردنی ژیان دەکێشن
ئەهریمەن لەولاوە لێیان تێکدەدا

لێرەوە هاوار دەکەم
دەنگم پێیان ناگات
لە نیوەشەودا
سەفەر دەکەم
رووە ئەو شارەی دڵم دەیخوازێت
پاسارییەکی غەریب چاوساغمە
جار جار پرسێک
بە رێبوارانی سەر جادە دەکات
بە کۆڵانە پێچاوپێچەکانی ترسدا دەڕۆین
دەمباتە بەردەم مالێکی بەشەونم داپۆشراو
دەڵێت ئەمە ماڵی راستەقینەی تۆیە
دەچم رادەکێشم و لە هەستانەوەدا
سەرم لە بەردی ئەلحەد دەدا

لە نیوەشەودا
بەناو خۆمدا پیاسە دەکەم
بەنێو ئەو غەمانەدا تێدەپەڕم
لەناو پێکەنینەکانمدا
خۆیان حەشارداوە
گۆچانێک لە بیرەوەریی
دەدەمە دەستی ئەم شەوە پانوپۆڕانە
تا بەناو داهاتوودا پێی بڕۆن
قوم قوم ڤۆدگا دەرخواردی
ئەو پەروانەیە دەدەم
لە مۆم نائومێد بوو
خۆی بە دەزوویەک تیشکەوە هەڵواسی
پەنجەرەکانی نیگەرانی
لەسەر خۆم دادەخەم
ناهێڵم دووپشکەی گومان
بێتە ژوورەوە
دەرگا لە خەونێک دەکەمەوە
تێیدا دڵی پەشمەکیم
لەسەر سینگی پەریە ژنێک بتوێتەوە

لە نیوەشەودا گڕوو دەگرم
شەڕ بە ئاسمانی ساماڵ دەفرۆشم
کاتێک ئەستێرەیەکی بزر
ماڵی خۆی پێ نادۆزرێتەوە و
بیر لە ئینتیحار دەکاتەوە
شەڕ بە باخی ماڵەکەمان دەفرۆشم
کاتێک خونچە گوڵێک
لەسەر سینگی دەنووێت
لەبەر سەرما رەق دەبێتەوە
شەڕ بە پێنووسەکەم دەفرۆشم
ساتێک شەنگە ژنێک
وەک دەریا
بەرەو لام شەپۆل دەدات و
ناتوانێت
وێنەی کەنارێک بنەخشێنێت
شەڕ بە خۆم دەفرۆشم
کاتێک پەریە ژنێک
بە وێنەی بروسکەیەک
بێدارم دەکاتەوە
منیش لەژێر
پەتۆی گووماندا نووستووم

فرۆشتن...(*).. شیعری پشکۆ ناکام

ئەمانەوێ بتانفرۆشین
بەڵام بە کێ..؟
کێ بۆگەن و "کەڕوو"مان لێ ئەکڕێ
کێ ناپاکی و ئاشوب و خۆ خۆریمان
لێ ئەکڕێ..؟

کێ سیسارکەی ڕەزالەت و زەلیلیمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ موسیبەت و نەگبەتی و خەفەتمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ میکرۆبی داغانکەری جەستەمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ دز و چەتە و شەلاتیەکانمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ گەمژە و مێشک پووت و گەلحۆکانمان
لێ ئەکڕێ..؟
ئەمانەوێ بتانفرۆشین
بەڵام بە کێ..؟
کێ ساختەچی و بێ ئابڕوو و دەمامک کراوەکانمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ مێرووی زەهراویمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ ئاشوبگەرانی نیشتمانمان
لێ ئەکڕێ..؟
کێ ئابڕویەکمان لێ ئەکڕێ
کە بێ ئابڕوویی شەرمەزار کردبێ..؟
ئەتانفرۆشین…بەڵام بە کێ..؟
سەگی پاسەوان نین
تا نرخێکتان هەبێ
مەڕ و ماڵاتێک نین
بەرھەمتان ھەبێ..
نەعلێک نین لەپێ بکرێن
بووکە شووشەیەک نین
دڵی مناڵێکی پێ خۆشکرێ
کێ بە بەلاش ئەتانکڕێ
…..کێ ؟
ئەتانفرۆشین
بەڵام کەس ناتانکڕێ..
خێرتان ئەگا ، بڕۆن..
لە کۆڵمان ببنەوە..بڕۆن
نامانەوێن
کەسیش ناتانکڕێ
....

(*) سوود لە دەقێکی"احمد مطر" وەرگیراوە..
““““““““““““““““““““““““““““““““

لە کەرکوک فیلمی دیکۆمێنتاری " فرمێسکی جەلاد" نمایش دەکرێت

لەژێر دروشمی (بەڵێ بۆ هەڵوەشاندنەوەی سزای لە سێدارە دان) نمایشی فیلمی دیکۆمێنتاری " فرمێسکی جەلاد" نمایش دەکرێت

لە بەرواری ٢٠٢٤\٦\١٣ ژمارەیەک ڕێکخراو دژی سزای لەسێدارە دان هەڵدەستین بە :

• نمایشکردنی فیلمی دیکۆمێنتاری " فرمێسکی جەلاد " کە لە دەرهێنانی لیث عبدالامیرە .لە وڵاتی میسر تومارکراوه.

• قسەوباسێک لەژێر ناوی “سزای لەسێدارە دان ڕاگرن” لەلایەن چالاکوانی مەدەنی (سمیر نوری)

• گفتوگۆ و پرسیار و وەڵامی ئامادەبوان.

ئەم چالاکیە لەلایەن ئەم ڕێکخراوانەوە ئەنجامدراوە

1- ڕیکخراوی هەڵوەشانەوەی سزای لەسێدارەدان لە عێراق

2- هەڵمەتی ژیان بۆ هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری لە سێدارەدان لە کوردستان

3- کوردستان بێ جینۆساید

بەروار و کات : ڕۆژی پێنج شەممە ، ٢٠٢٤\٦\١٣ ، کاتژمێر ١٠:٠٠ دەی بەیانی

شوێن : پەیمانگای عیلم

ناونیشان : کەرکوک ئیسکان، پشت مزگەوتی شەهیدان

هاتن بۆ هەموانە

بـەرخۆدان.. شیعــری نەوشیــروان ئازاد

لـەسەردەمی بـەرخۆدان و یاخی بوندا…
لـەڕۆژانی تێکۆشان و ،
سەری بـەرزی پڕ شکۆدا ..
تەپۆڵکەو گرد ،
دۆندو چیا
هەم ساتر و پەناگەبو
هەم لانەبوو …
هەڵۆ و بازی تێدا ئەژیا
…
کەچی ئێستا کەسەردەمی سەری شۆڕ و ،
زەبونیە…
چیاکان مان .
نەسەنگەرەو نەحەشارگە…
زەرد ه□گ□□او..
تێیدا نەماوە..
ژیانگە…

نەوشیروان ئازاد

9/6/2024

سلێمانی